

בתמורה, מודים לו בקדשים שקדם מומן להקדישם שאינם צריכים העמדה והערכה?!
אמרי בני הישיבה לתרץ: לעולם מה ששנינו ברישא בקדשים שקדם מומן להקדישם שאינם צריכים העמדה והערכה, אף דברי חכמים — החולקים על רבי שמעון בתמורה — הם. ומה שייחס רב דין זה לרבי שמעון בלבד, הכרח אחר היה לו לפרש את משנתנו רק לשיטתו. **כי רב כרבי שמעון בן לקיש סבירא ליה, דאמר במסכת תמורה: לרבנן — בני מחלוקתו של רבי שמעון — קדשי בדיק הבית היו בכלל העמדה והערכה, ואילו קדשי מזבח שהוממו אחר שנתקדשו לא היו בכלל העמדה והערכה.** ואם כן, לא מיתוקמא מתניתין כרבנן, דהא קתני סיפא דמשנתנו בקדשי מזבח שקדם הקדישן למומן: **ואם מתו יקברו, ומשום שצריכים הם העמדה והערכה.** ואי אפשר להעמיד הסיפא כחכמים דרבי שמעון, אלא כרבי שמעון בלבד, ובהכרח שמשנתנו רבי שמעון היא.

ומקשינן על ההוכחה מן הסיפא שמבואר בה שאין פודין את הקדשים שהוממו לאחר הקדישם — שמשנתנו דלא כחכמים ברי הפלוגתא של רבי שמעון:

וכן תנא דבי לוי במתניתיה [וכך שנה לוי בברייתא שלו]: **אפילו היה שאינה קריבה למזבח, ואפילו עוף שאין המום פוסל בו, ופדייתו היא משום שמתחילה הקדש כדי לימכר לצורך מזבח או לבדק הבית, כל אלו נפדים בלי העמדה והערכה.**⁽¹⁹⁾

ומקשינן לדעת תנא דבי לוי: **והכתיב "אותה" דמשמע מיעוט, ומה בא "אותה" למעט, כיון שהכל צריכים העמדה והערכה.** ומסקנת הגמרא: **אכן "אותה" — לתנא דבי לוי קשיא.**

ומקשינן: מדאמרינן⁽²⁰⁾ שהחכמים החולקים על דין משנתנו היינו תנא דבי לוי, משמע, **אבל רבנן** [במשנה בתמורה לב א] **דפליגי עליה דרבי שמעון** בדין העמדה והערכה, מאי הם סוברים בקדשים שקדם מומן להקדישן?! **הכי נמי דאם מתו ייפדו** [אף הם מודים שאם מתו ייפדו], ולפיכך לא מוקמינן למשנתנו כמותם?! **אי הכי:**

למה אמר רב יהודה בשם רב שזו דברי רבי שמעון? והרי "זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו" מיבעיא ליה למימר, כיון שאף חכמים שנחלקו על רבי שמעון במשנה

בדיק הבית צריכים העמדה והערכה ואילו בעל מום מעיקרו אינו צריך].

20. כבר נתבאר בהערה לעיל, שמסתבר לפרש שרב עצמו הוא שאמר כן.

21. וכאשר כן היא דעת רבי יוחנן וריש לקיש, כמובא בהקדמה.

איך מדייקת הגמרא מזה שהחכמים במשנה בתמורה אינם חולקים על זה, ומקשה על לשונו של רב, והרי שמא באמת היתה כוונתו לחכמים אשר במשנה בתמורה.

19. כן נראה לכאורה כוונת הגמרא. [ויש לעיין: הרי בזה עדיין לא למדנו שבעל מום מעיקרו נפדה, כי שמא הקדישם לבדק הבית, וכדעת חכמים בני פלוגתתו של רבי שמעון, שקדשי

של רבי שמעון. אלא:

לעולם רב כרבי יוחנן סבורא ליה. כלומר, רב יכול לסבור אף כרבי יוחנן, (3) ודקשיא לך לשונו של רב שפירש את משנתנו כרבי שמעון, והרי חכמים דתמורה לא נחלקו, לא קשיא: ותני בדברי רב: זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו.

שנינו במשנה: [אבל קדם] [וכל שקדם] הקדשן את מומן ... ונפדו, פטורין מן הבכורה ומן המתנות:

שואלת הגמרא: מנא הני מילי?

ומפרשת: דתנו רבנן:

כתיב גבי פסולי המוקדשין שנפדו "אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל כן תאכלנו", ולכך אמר הכתוב: "צבי", כדי ללמד: מה צבי פטור מן הבכורה שאינו נוהג אלא בבהמה, (4) אף פסולי המוקדשין שנפדו פטורין מן הבכורה.

אוציא אני את הבכורה ולא אוציא את המתנות —

ממאי דהא[י] (1) "מתו יקברו" ששנינו בסיפא, משום דבעי העמדה והערכה הוא, עד שאתה מוכיח שלא כחכמים הסוברים קדשי מזבח אין טעונים העמדה והערכה!?

דילמא לעולם אין צריכים העמדה והערכה, ומה שאין פודין אותן כשמתו, הוא משום שאין פודין את הקדשים כדי להאכילם לכלבים הוא, כי מתוך שמתה הרי כבר אינה ראויה לאכילה אלא לאכילת כלבים. (2)

אמרי בני הישיבה להוכיח שטעם הסיפא הוא משום העמדה והערכה:

אם כן, — כדברין, שטעם הסיפא הוא משום שאין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים — ניתני במשנתנו: "אם נעשו טריפה — שאינם ראויים לאכילת אדם אלא לכלבים, ומכל מקום חיים הם — יקברו". ומדנקטה משנתנו "ואם מתו", משמע שהחסרון הוא משום העמדה והערכה.

ואיבעית אימא לבאר באופן אחר את דברי רב שאמר "זו דברי רבי שמעון", ולא כאשר פירשנו, שהוצרך להעמיד את משנתנו כרבי שמעון, כי סובר הוא כריש לקיש, ואם כן, הסיפא מוכחת שלא כחכמים ברי הפלוגתא

1. כן צריך לומר.

2. א. בדין זה נחלקו שתי לשונות בסוף העמוד, ובהערות שם יתבאר יותר דין זה.

ב. ביאר רבינו גרשום: אבל היכא דקדם מומן להקדישן נפדים [וכמבואר ברישא, ואף על גב שלכלבים הוא], דלא חשוב כל כך הקדש [היכא דקדם מומן להקדישן].

ובחזון איש כתב, דבקדם מומן להקדישן פודין להאכילם לכלבים, משום שמקור דין זה

מבואר בסוף העמוד שהוא נלמד מ"תזבח ואכלת", ופסוק זה אמור בקדשים שהוממו אחר הקדשם.

3. כן נראה לפרש, כי אין שום הכרח לפרשו כרבי יוחנן דוקא, שהרי בבעל מום מעיקרו לא נחלקו כלל.

4. כי "כל הבכור אשר יולד בבקר וצאנך הזכר תקדיש" כתיב.

תלמוד לומר: "איל", מה איל פטור מן הבכורה ומן המתנות, שאף הם אינם נוהגים אלא בבמה⁽⁵⁾, אף פסולי המוקדשין שנפדו פטורין מן הבכורה ומן המתנות.

שמא תאמר: אי מה צבי ואיל חלבן מותר שלא אסרה התורה אלא חלב בהמה⁽⁶⁾ אף פסולי המוקדשין חלבן מותר —

תלמוד לומר "אך" חילק, שלא נדמה לגמרי את פסולי המוקדשין לצבי ואיל.

אמר מר: אוציא את הבכור שלא ינהג בפסולי המוקדשין שנפדו, היות והשוותה אותם התורה לצבי, ולא אוציא את המתנות:

שואלת הגמרא: מאי שנא בכורה שנתמעטו פסולי המוקדשים משום שנאמר "כצבי", ולא נתמעטו המתנות אף הם מאותו כתוב אלא מ"כאיל"?

ומפרשת הגמרא: אוציא את הבכור שאין שוה בכל, כי אינו נוהג אלא בכור זכר ולא בנקבה, ולא אוציא את המתנות ששוות בכל בין בבהמות זכרים ובין בנקבות.

ולפיכך תלמוד לומר "איל", למעט אף את המתנות.

אמר תמה ליה רב פפא לאביי:

כיון שהשוה הכתוב את פסולי המוקדשין שנפדו לצבי ואיל, ולמדנו לפוטרו מן הבכורה ומן המתנות, אף אנו נאמר:

אי מה צבי ואיל אין "אותו ואת בנו" ["ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד", ויקרא כב כח] נוהג בהן שאינו נוהג אלא בבמה⁽⁷⁾ אף פסולי המוקדשין שנפדו אין אותם ואת בנו נוהג בהן!?

אמר תירץ ליה אביי לרב פפא:

אי אפשר שיהיה מותר שחיטת אותו ואת בנו בפסולי המוקדשין שנפדו, שהרי: למאי מדמית להו לפסולי המוקדשין שנפדו [למה תדמהו וישוה]!?

אי לחולין, הרי אותם ואת בנו נוהג בו, ואי לקדשים מדמית להו, הרי נמי אותם ואת בנו נוהג בו. תאמר בכורה ובמתנות שאינם נוהגים בקדשים — ⁽⁸⁾

5. שהרי נאמר בפרשת מתנות [דברים יח ג]: "וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זובחי הזבח אם שור אם שה [פרט לחיה, רש"י] ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה".

6. שנאמר [ויקרא ז כג]: "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו".

7. שהרי נאמר "ושור או שה".

8. פירוש: פשוט לגמרא שהפסוק לא בא

ללמדנו אלא לענין מה כקדשים הוא, ולענין מה כחולין הוא, וכשפטרנו מן הבכורה ומן המתנות היינו משום שדרשנו את הפסוק לומר שהוא כקדשים לענין זה, אבל דבר הנוהג בין בזה ובין בזה לא יתכן למעטו מ"כצבי וכאיל". וכן מפורש ברמב"ם בכורות ה ח: "פטורין מן הבכורה, שהרי לא יצאו לחולין לכל דבר, מפני שהם אסורין בגיזה ועבודה". ומקורו של הרמב"ם טהור מסוגייתנו. וראה גם מה שנתבאר בהערות לעיל יד א על רש"י בגמרא בד"ה קדושת דמים פטורה מן הבכורה.

ואת בנו נוהג בפסולי המוקדשין שנפדו, ואף שדימתה אותם התורה לצבי ואיל:

”אך” — שהוא בא לחלק — **לאותו ואת בנו הוא דאתא** ללמד שאיסור זה נוהג בהם, ואילו חלבו שהוא אסור מדמו הוא דנפקא —

דכתיב גבי בכור בעל מום [דברים טו]: **”וכי יהיה בו [בבכור] מום בשערך תאכלנו הטמא והטהור יחדיו כצבי וכאיל. רק את דמו לא תאכל על הארץ תשפכנו כמים”**,⁽¹¹⁾ והרי מאי דמו, מה כוונת התורה באוסרה את דמו, והרי אילימא דמו ממש, כך אי אפשר לפרש, שהרי:

לא יהא אלא דמן דצבי ואיל, אטו דמן דצבי ואיל מי שרי [וכי דמם של הצבי והאיל מותרים]. כלומר, הרי לא הצרכה תורה ללמדנו איסור בבעל מום אלא מה שהיינו סבורים להתיר, אבל דם מהיכי תיתי להתירו, ואם משום שדימתה התורה את פסולי המוקדשין לצבי ואיל, וכי דמם שלהם מותר, והרי איסור דם נוהג בין בחיה ובין בבהמה.

אלא בהכרח מאי **”דמו”** חלבו, שהוצרך הכתוב לאוסרו בפסולי המוקדשין משום

הקשה לו רב פפא לאביי,⁽⁹⁾ ממה ששנינו בברייתא: אי מה צבי ואיל חלבן מותר, אף פסולי המוקדשין חלבן מותר, תלמוד לומר **”אך”** חילק:

אי הכי — כדברך, שכל דבר הנוהג בין במוקדשין ובין בחולין לא יתכן למעטו מדמיון לצבי ואיל — **גבי חלבו נמי נימא הכי: למאי מדמית להו: אי לחולין חלבן אסור, ואי לקדשים חלבן אסור** —

כלומר, אם כדברך, הרי גם לא היינו מעלים על דעתנו להתיר את החלב בפסולי המוקדשין, שהרי בין חלב הקדשים ובין חלב חולין אסור, ואף אם לא היתה התורה ממעטת **”אך”** היינו אוסרים. ומכל מקום מבואר בברייתא לא כן, אלא שהייתי מתיר את החלב בפסולי המוקדשין אם לא **”אך”**, ואם כן, אף אנו נתיר אותו ואת בנו בפסולי המוקדשין, ואף שבין בקדשים ובין בחולין אסור אותו ואת בנו!?

אמר ליה אביי לרב פפא: **אלא לאו מי אמרת ”אך” ולא חלבן. אימא נמי ”אך” ולא אותו ואת בנו!**⁽¹⁰⁾

רבא אמר לפרש את הטעם שאיסור אותו

9. הכל המשך הוא למשא ומתן שבין אביי לרב פפא, וכן מבואר ברבינו גרשום.
10. פירש רבינו גרשום: אמר ליה אביי: לאו מילתא היא דאמרי **”למאי מדמית להו”**, אלא הכי יכול למימר: כי היכא דאמרת **”אך”** ולא חלבן, הכי נמי אימא **”אך”** ולא אותו ואת בנו, [וראה הערה על הגליון]. **ורש”י** נתן טעם לפרש **”כצבי ואיל”** לפטור מן המתנות והבכורה, ואילו **”אך”** לאסור חלבו ואותו ואת בנו:

11. כתבו התוספות: האי קרא גבי בכור כתיב,

שהייתי מתירו משום הדמיון לצבי ואיל שהחלב מותר בהם.

ומקשינן: ולכתוב רחמנא "רק חלבו לא תאכלו", ולמה שנה הכתוב את איסור החלב בלשון "דמו"?!

ומשנינן: אי כתב רחמנא חלבו בהדיא, הוה אמינא לא לעשות את חלב פסולי המוקדשין כשאר חלב בהמה באה התורה, אלא הייתי אומר שאהני היקישא לצבי ואיל להקל משהו מאיסור החלב, ואהני קרא שלא להתירו לגמרי כצבי וכאיל. כיצד:

אהני היקישא למעטיי חלב פסולי המוקדשין מכרת שמתחייב האוכל שאר חלב בהמה, והייתי מפרש כן, משום דכי כתב קרא כרת אאוכל חלב בהמה הוא דכתיב, שנאמר "כי כל אוכל חלב מן הבהמה", ודמיון התורה לצבי ואיל שהן חיות למעט מכרת בא.

ואהני קרא ד"רק את חלבו" למיקם עליה בלאו בעלמא [בלאו בלבד בלי כרת] —

להכי אפקיה רחמנא לחלבו בלשון דמו, לומר: מה דמו בכרת, אף חלבו בכרת.

ואכתי מקשינן לרבא, שפירש את מיעוט "אך" לאסור שחיטת אותו ואת בנו בפסולי

המוקדשין:

והא תנא דברייתא "אך" ולא חלבו קאמר, ולא "אך" ולא אותו ואת בנו?!?

ומשנינן: הכי קאמר תנא דברייתא: אף אילו לא נאמר "דמו", הייתי אומר: "אך" ולא חלבו. ומכל מקום עכשיו שנאמר "דמו", ולמדנו לאסור את החלב בפסולי המוקדשין, "אך" לאותו ואת בנו הוא דאתא, לאוסרו.

שנינו במשנה: וכל שקדם הקדשן את מומן ... ואינן יוצאין לחולין ליגזו וליעבד, ולדן וחלבן אסור לאחר פדיונן:

שואלת הגמרא: מנא הני מילי שהגיזה העבודה והחלב אסורים?

דתנו רבנן:

כתיב בפרשת פסולי המוקדשין שנפדו "רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר", ודרשינן:

"תזבח": ולא גיזה. כלומר, אל תגזו(12) את פסולי המוקדשין(13).

"בשר": ולא חלב(14).

והרבה תימה דלא מייתי "רק הדם לא תאכלנו" דכתיב גבי שאר פסולי המוקדשים.

12. אבל הגיזה עצמה מותרת.

13. ביארו בתוספות חיצוניות שבשיטה מקובצת: והוא הדין נמי לעבודה דממעטינן מהאי קרא דשניהם שוים.

14. הקשה בשיטה מקובצת בשם תוספות חיצוניות: והרי בתורת כהנים דרשינן מהפסוק [ויקרא יא ד] "אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה השסועה", לרבות חלב פסולי המוקדשין, הרי שלמדו איסור לחלב פסולי המוקדשין ממקום אחר?!?

ואין לומר, הא דקאמר הכא "ולא חלב" היינו לחלוב דוקא [הוא ד]אסור, כמו לגזוז דאסור [מעשה הגיזה], ואפילו הכי גיזה [עצמה]

“ואכלת”: ולא לכלביד, מכאן שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, כגון שנטרפה או מתה.⁽¹⁵⁾

“תזבח ואכלת”: אין לך בהן היתר אכילה

עבודה. ובהכרח צריך לומר בביאור דבריו, שיסוד האיסור הוא מעשה החליבה ואסרה התורה אף את החלב שנחלב [ולא כדעת היש מפרשים שהחלב מותר. וראה תוספות לקמן כה א ד"ה שער, שהזכירו סברא כעין זו לענין גיזה, שאם נשר מותר, ואם נתכוין לגזוז אסורה הגיזה]. ובעיקר מה שנקטו התוספות, שלענין גיזה אין איסור אלא במעשה הגיזה, אבל הגיזה עצמה מותרת, ראה מה שמתבאר בגמרא לקמן דף כה, ובהערות שם.

15. במנחת חינוך [תמא ב] הרחיב קצת בדין זה, והביא מחלוקת הראשונים: דעת התוספות בפסחים כט ב ד"ה רב אשי, דבקדשי מזבח לאו דוקא להאכילן לכלבים אין פודים, אלא הוא הדין כל הנאות אסורות אפילו להסיקו תחת תבשילו, דגזירת הכתוב "ואכלת". אך התוספות בכבא קמא נג ב ד"ה לענין כלים, דעתם, דממעטין מ"ואכלת" רק אכילת כלבים וגויים, דכיון דהויא אכילה אסרה תורה, דדוקא אכילת ישראל התירה התורה ולא אכילת כלבים וגויים, אבל שאר הנאות כגון להסיקו תחת תבשילו וכדומה שרי, דזה לא נתמעט מ"ואכלת".

ודעת הרמב"ם בפרק ב הלכה י, בטריפה, ירעו עד שימותו ויקברו, מבואר דטעון קבורה ואסורה בשום הנאה בטרפה או במתה. וכל זה דוקא בנטרפה או מתה, דאינה ראויה לישראל אלא לנכרים ולכלבים, אבל בכשרה שנפדתה ושחטה, מותר להאכיל לגויים ולכלבים, דדרשינן "ואכלת" ולא לכלביך. כלומר, דבר שאינו ראוי אלא לכלב, אבל היכא דחזי לדידיה מותר להאכילו להם, כן כתבו

שרייא, וכן לחלוב אסור והחלב שרי, אי לאו קרא דתורת כהנים. [כך אי אפשר לומר], דהא בפרק קמא דמכלתין [ו ב. בסוגית הגמרא שם: מנין שחלב מותר בכל בהמה], אמר: מדגלי קרא גבי פסולי המוקדשים "תזבח ולא גיזה" בשר ולא חלב, הא דחולין שרי, שמע מינה דמקרא דהכא דריש איסור בחלב גופיה! ויש לומר, דבתורת כהנים איצטריך עיקר קרא לתמורת פסולי המוקדשין, [וראה שם בהגהות הגר"א]. ומבוארת שיטתם, שאיסור חלב האמור במשנתנו ובברייתא, היינו איסור לשתות את החלב. וכן כתבו תוספות במעילה יב ב ד"ה ד"ה חלב. וכן מוכח ברש"י לקמן טז א ד"ה לאתויי, שכתב שם, שאם הולדות מותרים כל שכן החלב, הרי שהנידון הוא על החלב ולא על החליבה.

ובתוספות שם דחו דעת יש מפרשים, דכי אסור רחמנא חלב פסולי המוקדשין, היינו לענין שאסור לחלוב, כי היכי דדרשינן מ"תזבח" ולא גיזה, דאסור לגזוז, אבל החלב עצמו שרי. והם הוכיחו מדלעיל ו ב שהחלב אסור. [וכן מדוקדק לשון המשנה שכרכה את החלב עם הולד, ולא עם איסור גיזה ועבודה].

וכתבו עוד שם: ואין לתמוה: מאי שנא חלב מגיזה, דגבי גיזה דרשינן דאסור לגזוז — וגיזה שרי, וגבי חלב, אף כי נחלב אסור! וביארו: הכא והכא במשמעותיה דקרא, דלמעוטי גיזה כתיב "תזבח". כלומר, אבל לא תגזו, ולמעוטי חלב כתיב "ואכלת בשר" ומשמע: אבל חלב לא תאכל. ורבינו גרשום לעיל ו ב — על הגמרא שהביאו התוספות — כתב: ואכלת בשר ולא חלב, דכתיב "ולא תעבוד" דחולב בקדשים היינו